

TXT

LA LINGÜÍSTICA TEXTUAL APLICADA AL COMENTARI DE TEXTOS

Glòria Bordons
Josep M. Castellà
Elisabet Costa

Departament de Filologia Catalana

UNIVERSITAT DE BARCELONA

TEXTOS DOCENTS

127

TXT

LA LINGÜÍSTICA TEXTUAL APLICADA AL COMENTARI DE TEXTOS

Glòria Bordons
Josep M. Castellà
Elisabet Costa

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Filologia

Publicacions i Edicions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

INTRODUCCIÓ

El llibre que el lector té a les mans s'adreça a professors de llengua o a estudiants de cursos avançats i consisteix en l'aplicació de la lingüística del text i l'anàlisi del discurs al comentari lingüístic de textos. Suposà, d'una banda, una visió dinàmica de la llengua basada en les dues disciplines que hem esmentat i en d'altres com la sociolingüística i la pragmàtica, que conflueixen en l'interès per l'estudi de l'ús del llenguatge. I, d'altra banda, implica una concepció renovadora de l'exercici del comentari de text, esdevingut al llarg dels anys una pràctica didàctica habitual en l'ensenyament de la llengua i la literatura.

La idea principal que proposa aquest llibre és que el comentari de text no pot ser una activitat acadèmica *per se*, l'aprenentatge de la qual no té, per a l'alumne, cap altra finalitat que resoldre positivament un exercici similar que apareix a l'examen de final de curs. L'anàlisi o el comentari de textos ha d'inserir-se dins d'unes seqüències d'aprenentatge més àmplies i ha d'estar orientat a la millora de l'ús lingüístic, dins d'un enfocament comunicatiu de l'ensenyament de la llengua.

Des d'aquest punt de vista, el comentari de text s'entén com un exercici didàctic de reflexió sobre les característiques d'uns tipus de text, uns gèneres o uns registres. Es tracta d'una activitat no exclusiva sinó complementària a d'altres sobre les mateixes qüestions. Prèviament i posteriorment, l'alumne haurà de fer exercicis de comprensió, de manipulació, de reflexió gramatical, de planificació, de redacció, etc. que li permetran d'ampliar la seva capacitat de producció i de recepció de textos.

Seguint aquesta idea, el nostre llibre aplega vint-i-un textos comentats, precedits d'una breu introducció teòrica dels conceptes utilitzats en els comentaris i seguits d'unes orientacions didàctiques. El conjunt de vint-i-un textos que presentem abraça un ampli ventall de varietats (històriques, geogràfiques i socials), registres, gèneres i tipus de text (vg. taules pàg. 153). Es tracta sempre de textos sencers o de fragments llargs amb sentit, en el cas d'obres més extenses. Com és lògic en un recull d'aquesta mena, bona part dels textos corresponen a la varietat estàndard. D'altra banda, la proporció de textos literaris i no literaris és aproximadament del 50%. No hi ha textos amb un alt grau d'especificitat ni textos molt formals o solemnes, perquè la seva freqüència en el llenguatge és baixa i perquè solen ser de lectura poc amena.

D'acord amb el que s'ha dit anteriorment, el comentari dels textos no és exhaustiu. Hi apareix sempre una fitxa inicial i a continuació es desenvolupen aspectes diferents en cada cas. Els títols d'apartat del comentari coincideixen amb els títols de la introducció teòrica que inicia el llibre. Normalment es comenta un sol text, però en algunes ocasions se'n presenten dos que es comparen entre si.

En resum, els comentaris que presentem són una mostra del tipus de reflexió lingüística que es proposa dins d'un ensenyament de la llengua orientat a l'ús. I, al mateix temps, constitueixen una breu presentació pràctica dels temes de la lingüística del text i de l'anàlisi del discurs aplicats a l'ensenyament de la llengua.

Glòria Bordons
(Professora del Dpt. de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona)

Josep M. Castellà
(Professor del Dpt. d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra)

Elisabet Costa
(Professora del Dpt. de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona)

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	I
ÍNDIX	1

I CONCEPTES TEÒRICS SOBRE ANÀLISI TEXTUAL

1. El text o discurs	5
2. L'adequació	5
2.1. Les varietats lingüístiques	5
2.2. Els registres lingüístics	6
2.3. Els gèneres	7
2.4. Els tipus de text	8
2.5. La modalització d'enunciats	9
2.6. La polifonia enunciativa	9
3. La coherència	10
3.1. L'estructura	10
3.2. El paràgraf	11
3.3. La progressió temàtica	12
3.4. El text com a procés	14
4. La cohesió	15
4.1. La referència	15
4.2. La connexió	17
4.3. La cohesió lèxica	20
5. Recursos estilístics	21

II TEXTOS COMENTATS

1. Groc de ginesta	25
2. El refinament eròtic de la natura	31
3. Petita escena nocturna	37
4. Inter-rail	41
5. Anna i Àlex	47
6. Un rock d'estiu	53
7. Oferta comercial	59
8. Les mostres de població	63
9. Verdadera relació del crim y assassinats	67
10. La bella dona	73
11. Unes flors	79
12. Incendi	83
13. Girones	89
14. Gats i gossos	93
15. Debat	99
16. Vida privada	105
17. Roba interior	111
18. Lluís Llach	115

19. Menú	123
20. Món animal	129
21. Cerezo rosa	133

III ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

1. Exercicis d'anticipació	143
2. Exercicis de comprensió lectora o auditiva	144
3. Comentari de textos llegits.....	145
4. Exercicis d'adequació	146
5. Exercicis de coherència	147
6. Exercicis de cohesió	148
7. Exercicis de recursos estilístics	151
8. Exercicis de redacció o d'expressió oral	151

TAULES DE CONTINGUTS	153
----------------------------	-----

BIBLIOGRAFIA	161
--------------------	-----

I - CONCEPTES TEÒRICS SOBRE ANÀLISI TEXTUAL

1. EL TEXT O DISCURS

El mot **text** ha estat utilitzat tradicionalment per designar qualsevol producció lingüística sobre un suport escrit. **Discurs**, en canvi, ha servit per designar un tipus particular de producció oral en públic (el discurs d'un polític, d'un literat, etc.). En l'àmbit de la lingüística del text, però, ha calgut definir el text o discurs d'una manera més àmplia i completa (J.M.Castellà, 1992):

“Text (o discurs) és una unitat lingüística comunicativa, producte de l'activitat verbal humana, que posseeix un caràcter social. Es caracteritza per l'adequació al context comunicatiu, la coherència informativa i la cohesió lineal. La seva estructura reflecteix els procediments emprats per emissor i receptor en els processos d'elaboració i d'interpretació. Es construeix per mitjà de diversos coneixements i capacitats: els propis del nivell textual i els del sistema de la llengua”.

Així, anomenem text o discurs qualsevol producció lingüística, oral o escrita, elaborada o interpretada amb una intenció comunicativa. D'acord amb aquesta definició, el text es caracteritza per unes propietats –adequació, coherència i cohesió– que ens serviran per estructurar els apartats següents d'aquesta presentació.

2. L'ADEQUACIÓ

L'adequació és la propietat per la qual el text s'adapta al context comunicatiu. Té a veure amb els elements no lingüístics que circumden el text i que influeixen en la seva configuració: emissor, receptor, canal de producció i de recepció, propòsits comunicatius, etc. Aquest conjunt de paràmetres contextuais defineixen els registres de la llengua.

A més dels registres, en aquest apartat definirem els conceptes de varietat lingüística, gènere i tipus de text, així com alguns aspectes de la modalització d'enunciats i de la polifonia enunciativa.

2.1. Les varietats lingüístiques

El parlar dels individus presenta diferències segons la procedència geogràfica (**dialectes geogràfics**), segons l'edat i el moment històric en què viuen (**dialectes generacionals i històrics**), i segons la classe o el grup social a què pertanyen (**dialectes socials**).

Al mateix temps, cada societat s'ha dotat d'una forma de llengua comuna, actualment anomenada **estàndard**, que s'usa per neutralitzar les diferències entre els diversos parlars i possibilitar l'existència d'un espai comú de comunicació.

Les varietats lingüístiques estan associades, doncs, als trets distintius dels **usuaris** de la llengua, mentre que, com veurem al punt següent, els registres depenen dels **usos** que efectuen els individus en la seva activitat comunicativa diària.

2.2. Els registres lingüístics

Els registres són conjunts de característiques lingüístiques que apareixen en els textos segons el que exigeix la situació comunicativa. Així, la nostra manera d'expressar-nos canvia segons el nostre interlocutor, el tema de què tractem, l'objectiu amb què hem emprès la comunicació, etc. Els paràmetres contextuals que influeixen en la forma final del text s'agrupen en els quatre apartats següents:

a/ El **contingut**, que condiciona que els textos siguin més generals o més específics. La progressiva especialització provoca una major presència de termes científics, cites, notes a peu de pàgina, esquemes, símbols, fórmules, etc.

b/ El **mode** de la comunicació o conjunt de les condicions físiques de producció i de recepció dels discursos (canal auditiu o visual, espontaneïtat, etc.), que conformen l'aparició d'unes determinades característiques lingüístiques. Així, hi ha textos orals cara a cara, orals en públic, escrits, escrits que imiten l'oral, escrits per ser dits, etc.

c/ El tipus de relació social existent entre emissor i receptor, que condiciona la **formalitat** del registre. Els textos seran més informals com més gran sigui la proximitat social entre els participants en la comunicació, i seran més formals com més augmenti la distància que els separa. En els nostres comentaris utilitzem una escala de cinc graus de formalitat (alt, entre alt i mitjà, mitjà, entre mitjà i baix, baix).

d/ La **funció** o intenció comunicativa de l'emissor, que influeix decisivament en la forma final del missatge. Segons les intencions comunicatives els textos es construeixen de manera diferent i utilitzen recursos lingüístics també diferents. Per als nostres comentaris hem distingit les funcions següents:

- . Lúdica: entretenir amb el joc o la ficció.
- . Informativa: donar uns coneixements o informacions.
- . Estètica: jugar amb el llenguatge i cridar l'atenció sobre el missatge.
- . Interactiva: iniciar i mantenir la relació amb un altre interlocutor.
- . Publicitària: vendre un producte o servei, tot convencent de la seva bondat.
- . Polèmica: prendre partit per una opinió o idea i contrastar-la amb altres.
- . Moralitzadora: transmetre uns ensenyaments o pautes de conducta.
- . Didàctica: fer entendre un concepte o idea utilitzant tots els recursos perquè sigui comprès pel receptor.
- . Directiva: Moure a actuar o a fer una cosa d'una determinada manera.

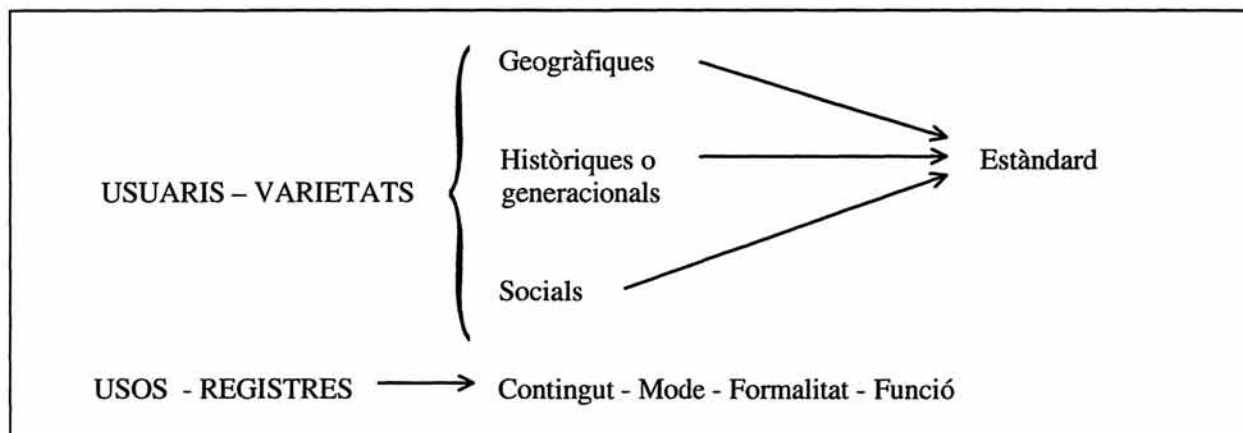
Qualsevol d'aquests trets que acabem de definir no s'ha d'entendre com una oposició dicotòmica (general/específic, oral/escrit, formal/informal, etc.). Al contrari, com ja hem vist, són trets subjectes a una gradació: parlarem de textos més o menys formals, més o menys específics, i així successivament.

Per aquest motiu, és difícil establir divisions exactes entre els diversos registres. Designacions com *registres periodístics*, *registres literaris* o *registres administratius* no poden considerar-se d'una manera estricta i, en tot cas, haurien d'utilitzar-se en plural, ja que els textos periodístics o els literaris presenten una gran diversitat entre si. Més important que les classificacions o la col·locació d'unes etiquetes és analitzar la complexitat de les característiques lingüístiques d'un text i dels paràmetres contextuals que les motiven.

D'altra banda, cal no confondre les nocions de registre i de varietat. Els registres, com hem dit, són conjunts de trets lingüístics associats als usos de la llengua, mentre que les varietats apareixen en relació als usuaris. Per posar un exemple, un individu de Sant Sadurní d'Anoia té uns trets en el parlar –varietat– que van units a la seva persona, segons el lloc on viu (català central), segons l'edat que té i el grup social al qual pertany. Però el mateix individu fa uns usos diferents –registres– de la llengua al llarg del dia (a la feina, amb els amics, a casa, escrivint, mirant la televisió) que no li són pas exclusius. Així, si presenta una instància a l'ajuntament, ho farà amb el mateix tipus de llenguatge que un parlant de Lleida, de

Palma de Mallorca o d'Alacant, i si és professor i fa una classe de matemàtiques, el seu discurs serà similar en molts aspectes al dels professors de matemàtiques de les altres zones del domini lingüístic, d'altres edats, etc.

El quadre següent esquematitza el que hem exposat sobre el tema de varietats i registres:

2.3. Els gèneres

La diversitat dels textos pot ser descrita també en termes de **gèneres i tipus de text**. Al llarg dels anys, s'han anat conformant unes maneres convencionals de dir o d'escriure en cada situació. En altres paraules, en l'ús de la llengua existeixen unes formacions discursives arquetípiques que es corresponen a situacions contextuals també arquetípiques. Aquestes formacions discursives poden ser de dues naturaleses: el gènere i el tipus de text.

Els **gèneres** són formes textuais definides principalment per les seves **característiques socioculturals**. El mot gènere, que procedeix de l'àmbit de la literatura, comprèn tant els textos literaris com els no literaris. Els gèneres són reconeguts pels parlants segons el seu format extern i segons els paràmetres situacionals en què se solen produir. De manera secundària, també es caracteritzen per uns trets textuais i lingüístics, que no els defineixen sinó que simplement hi estan associats. Constitueixen una llista oberta i es poden classificar per àmbits d'ús (acadèmic, professional, mitjans de comunicació, etc.). Són exemples de gènere la classe, la conferència, el debat, la notícia, la conversa, l'article d'opinió, la novel·la, el conte, l'examen, la tesi, el poema, etc.

Els **tipus de text**, que també són formes discursives estereotipades, es defineixen, en canvi, per les **característiques lingüístiques i textuais**. Els tipus de text són descrits pels lingüistes segons la seva estructura informativa i segons els trets gramaticals que els configuren. Constitueixen una llista tancada i curta, i tenen un caràcter més abstracte que els gèneres. Són exemples de tipus de text la descripció, la narració, l'argumentació, les instruccions, etc.

Els tipus de text, tot i que són més estables que els gèneres, tampoc no es poden considerar com una delimitació absoluta. Rarament un text real està construït en la seva totalitat amb les convencions d'un sol tipus textual. Per això se sol manejar el concepte de **seqüència prototípica**, que descriu el fet que un mateix text pugui contenir seqüències de diversos tipus, que se succeeixen i, sovint, s'inclouen les unes a les altres.

D'altra banda, els gèneres es defineixen per la seva mateixa existència. Els criteris que utilitza el parlant per distingir entre una carta o un anunci, una entrevista o un poema, lluny de ser homogenis, són necessàriament diferents per a cada gènere o grup de gèneres.

La majoria dels textos concrets que es donen en la realitat són combinació d'un gènere i d'un o diversos tipus de text. Els gèneres, per tant, són com els recipients socioculturals en què poden aparèixer els diferents tipus de text. Per exemple, el gènere *conferència* es defineix per la situació comunicativa: una persona que parla, durant un temps determinat, davant d'altres persones que l'escolten, sobre un tema fixat amb antelació, etc. Pel que fa al tipus de text, el discurs del conferenciant tindrà probablement la forma global expositiva, encara que podrà contenir també seqüències argumentatives, narratives, descriptives, etc. segons les seves intencions comunicatives.

El nombre de gèneres existents en cada cultura és molt gran i, de fet, no es pot determinar amb exactitud, ja que sempre es podrien fer noves subdivisions dels gèneres definits. Així, dins de la denominació *article científic* podríem distingir entre els teòrics, els experimentals, els divulgatius, els especulatius, etc. Però, des d'un altre punt de vista, podríem subdividir-los segons el camp d'estudi: matemàtiques, biologia, química, història, filologia, etc. El grau de detall de la subdivisió dependrà sempre de l'objectiu, científic o didàctic, amb què s'abordi la classificació.

2.4. Els tipus de text

Un cop definit el concepte de tipus de text en relació al de gènere, hem d'exposar les característiques d'una tipologia textual concreta, la que utilitzem en la resta del llibre per als nostres comentaris (J.M. Adam, 1992, amb l'afegit del text directiu):

a/ El **text descriptiu** té per funció informar sobre l'estat de les coses i té una estructura d'ordenació en l'espai. S'hi utilitzen preferentment oracions atributives, adjectius, complements del nom i adverbis de lloc. En són exemples prototípics les descripcions literàries i altres que poden trobar-se en les guies turístiques, els catàlegs comercials, la publicitat, etc. Apareix quasi sempre dins d'altres tipus de text, com a part de la seva estructura.

b/ El **text narratiu** informa sobre accions i fets ocorreguts o imaginaris. Té una estructura temporal que acostuma a constar de cinc parts: introducció, complicació, avaluació i reacció, resolució i moralitat. Hi abunden les oracions predicatives, els verbs d'acció, i hi són fonamentals les expressions temporals. El temps verbal arquetípic és el pretèrit perfet, en combinació amb altres temps de passat. Es manifesta en gèneres com el relat oral, la novel·la, el conte, el còmic, el film, la notícia, la crònica, etc.

c/ El **text directiu (o instruccions)** té per funció dirigir, ordenar o aconsellar. Es caracteritza per la precisió i la concisió. S'hi utilitza l'imperatiu, al costat d'altres formes verbals: futur, present, condicional, perífrasi d'obligació, etc. Sol incloure gràfics, dibuixos i altres recursos no verbals per ajudar a la interpretació de les accions a realitzar. Apareix en tota mena de prospectes i manuals, en les receptes, les lleis, etc.

d/ El **text explicatiu** informa per fer entendre alguna cosa amb un esperit didàctic. Els recursos típics són l'exemplificació, les il·lustracions, la subdivisió en apartats i subapartats numerats, etc. En el cas de l'explicació oral formal, hi té molta importància la repetició. És prototípic en gèneres com la conferència, l'article científic, el llibre de divulgació, el discurs polític i religiós, etc.

e/ El **text argumentatiu** serveix per exposar opinions, rebatre, convèncer, persuadir o fer creure alguna cosa a algú. La seva estructura és com l'explicativa, amb un desenvolupament en premissa, tesi i conclusió. Usa oracions llargues, amb abundant coordinació i subordinació. És comú en l'assaig, els discursos judicials, polítics i religiosos, la publicitat, els articles d'opinió, els editorials i les columnes de diari, els debats i taules rodones, etc.

f/ El **text conversacional** té per funció qüestionar, prometre, amenaçar, etc. Es caracteritza per la interacció entre dos o més interlocutors, que construeixen conjuntament el seu discurs. Són textos conversacionals, a més de la conversa cara a cara, les enquestes, les entrevistes, els col·loquis, les tertúlies, els diàlegs teatrals, novel·lítics i cinematogràfics, etc.

2.5. La modalització d'enunciats

El grau de modalització d'un enunciat o text és la mesura en què l'emissor s'ha permès de fer explícites les seves actituds per mitjans lingüístics. Aquestes actituds poden ser respecte a la seva imatge com a emissor, respecte a allò que diu o respecte al receptor. Així, un text molt modalitzat és més transparent i ens informa més sobre el seu productor, mentre que un text amb poca modalització és més distant i institucional. Els trets lingüístics més representatius de la modalització són els següents:

- . Substantius valoratius: *lleialtat, noblesa, esperança...*
- . Adjectius valoratius: *veritable, sincer, sinistre...*
- . Verbs valoratius: *merèixer, pretendre, atabalar...*
- . Verbs expressius de sentiments de l'emissor: *lamento, sento, desitjo, espero...*
- . Expressions quantitatives subjectives: *poc, massa...*
- . Interjeccions, insults, renecs.
- . Interrogació retòrica, ironia.
- . Modalitats interrogativa, exhortativa i exclamativa.
- . Entonació, pauses, ritme (per a la llengua oral).

2.6. La polifonia enunciativa

En els enunciats de què es componen els textos hi podem trobar, aparentment, un sol subjecte, el parlant o l'escriptor. En realitat, però, els textos es construeixen amb una combinació, a voltes complexa, de veus o enunciadors que l'emissor del text posa en joc i que articulen la polifonia dels discursos.

El desdoblament polifònic dóna lloc a tres subjectes diferents (O. Ducrot, 1984):

1/ L'**emissor** o subjecte empíric de l'enunciat, que és l'individu del món real que el pronuncia o l'escriu.

2/ El **locutor** o subjecte discursiu. És qui pren l'enunciat sota la seva responsabilitat, és a dir, qui el subscriu. No és un individu de carn i ossos, sinó el resultat d'un acte de producció discursiva.

3/ L'**enunciador** o subjecte-punt de vista, que consisteix en l'expressió, per part del locutor, d'un punt de vista particular, amb el qual pot identificar-se o no.

La diferència entre l'emissor i el locutor pot exemplificar-se fàcilment amb qualsevol escrit redactat per una persona i firmat per una altra (locutor), per exemple, un superior jeràrquic seu. D'altra banda, el locutor es desdobra en diversos subjectes o enunciadors, cadascun amb un punt de vista diferent, i s'identifica només amb un d'ells.

Aquesta teoria permet d'explicar satisfactòriament l'ús de diversos fenòmens i elements lingüístics com l'estil directe, els connectors, la ironia o la negació. L'exemplifiquem amb una explicació ràpida sobre la conjunció *però*, que dóna lloc a dos enunciadors diferents: *Jo no estic a favor de l'existència dels exèrcits, però no veig cap altre sistema per mantenir un mínim ordre acceptable en el món.* És evident que el locutor d'aquest enunciat exposa dos punts de vista contradictoris, que no pot assumir simultàniament com a seus. Hi ha un únic locutor, que crea dos enunciadors, separats per la conjunció *però*, que argumenten en sentits oposats, i el locutor s'identifica amb l'enunciador segon. En els textos núms. 8 i 12 d'aquest llibre hi podeu trobar comentaris fets des d'aquest punt de vista.

La presència de diverses veus dins de qualsevol text ens remet també a la relació entre les veus de textos diferents. De fet, hi ha només un pas de la cita en discurs directe a la cita en discurs indirecte, i d'aquesta a la inclusió en el discurs d'idees d'altri expressades amb paraules pròpies. Així, en la mesura que tots estem formats a partir dels mots dits o escrits per altres persones, tots els textos –i, per tant, els

pensaments— d'una cultura estan interrelacionats i contenen ecos d'altres textos. La polifonia ens remet, doncs, a la noció d'**intertextualitat**. (No és pas casualitat que el concepte de polifonia tingui també el seu origen en Bakhtin, que ha estat un dels principals tractadistes de la intertextualitat.)

3. LA COHERÈNCIA

La **coherència** és una propietat semàntico-pragmàtica del text, que es basa en la selecció i en l'estructura de la informació. Segons Conte (1988) la coherència es pot estudiar en dos nivells: respecte a l'objecte (text) i respecte als subjectes (emissor i receptor). El primer nivell és estàtic i s'hi detecten les característiques i parts que regulen el text; el segon és dinàmic i posa de manifest les operacions cognitives de l'emissor i del receptor en la producció i la interpretació del text. De fet, la tendència de les investigacions va cap a aquest segon nivell d'anàlisi i posa èmfasi en el paper dels subjectes més que en el text, ja que es considera que és en l'activitat constructiva dels parlants on es troba la coherència.

Charolles (1978), analitzant el text com a producte, assenyala quines són les regles o condicions perquè sigui estructuralment coherent:

1/ Regla de **repetició**: totes les oracions que componen el text s'han d'encadenar prenent com a suport la repetició d'uns elements base.

2/ Regla de **progressió**: en el desenvolupament del text hi ha d'haver una aportació constant de nova informació.

3/ Regla de **no-contradicció**: no es pot introduir cap element semàntic que contradigui un contingut establert anteriorment ja sigui de manera explícita o pressuposada.

4/ Regla de **relació**: els fets han d'estar relacionats entre si i en el món real o imaginari representat.

Quan un text no compleix aquestes regles podem dir que es tracta d'un text incoherent. De tota manera, un text pot transgredir-les en certa mesura i, malgrat tot, ser reparat pel receptor. Així, que un text resulti més o menys coherent depèn del grau de transgressió de les regles.

Pel que fa a la **selecció** de la informació, està molt relacionada amb alguns dels aspectes que hem esmentat en parlar del registre: el canal, el tema i la intenció o objectiu comunicatiu. És a dir, el context en què s'emmarca cada text determina quina és la informació que convé seleccionar, ja que disposem sempre d'un ampli ventall de possibilitats on triar i no hi ha cap regla fixa que pugui assenyalar quin és el grau i el nivell d'informació adequats.

Tot i així, cada text té un límit superior de generalització i un d'inferior d'especificació —amb més limitacions que el superior—, que fa que hi hagi textos que resultin incoherents per supra-complets, perquè contenen massa informació i aporten dades irrelevantes per a l'objectiu del receptor; i que n'hi hagi d'incoherents per infra-complets, perquè ometen dades rellevants, ja siguin generals o específiques, per a la intenció que persegueixen.

En el text oral espontani la selecció i l'organització de la informació és menys estricta que en l'escrit, ja que l'estructura és més oberta i permet la interacció i les modificacions en el moment de l'emissió.

3.1. L'estructura

La manera com s'organitza la informació d'un text és molt important per a la seva coherència. De vegades és força senzill determinar-ne l'estructura, sobretot si es tracta de textos breus que segueixen unes pautes estereotipades (instàncies, receptes, etc.), però en textos llargs l'estructura pot esdevenir molt complexa.

Qualsevol text ha de tenir una estructura per ser comprès –**macroestructura (MA)** segons Teun A. Van Dijk (1983)–. Aquesta estructura la tria l'emissor com a idònia per a la transmissió del missatge i és exclusiva de cada text. La macroestructura d'un text permet resumir-lo, entendre'l i relacionar significats amb totalitats significatives més grans, de tal manera que quan una seqüència de frases no es pot resumir, el més probable és que no tingui una macroestructura i, per tant, que no tingui caràcter discursiu.

A la vegada, el mateix text pot o no seguir una estructura tipificada comuna a un conjunt de textos –**superestructura (SE)** segons el mateix autor– que, per exemple, en el text narratiu acostuma a constar de cinc parts: introducció, complicació, reacció, resolució i moralitat; en el text argumentatiu de tres: premissa, tesi i conclusió, etc. Però ni hi ha models estructurals per a tots els tipus de text, ni és imprescindible seguir-los quan n'hi ha. La SE classifica el text en un tipus i permet configurar-lo seguint un model fixat, de manera que pot ser de gran ajut a l'hora d'organitzar la informació.

L'estructura d'un text està, doncs, determinada per aspectes interns, però, en el cas de l'escrit, també n'hi ha de visuals que hi contribueixen. Actualment es dóna molta importància a la imatge del text, al seu aspecte visual: que hi hagi marges compensats, que es destaquin els punts importants amb títols i subtítols, amb negretes, subratllats, etc. i que la llargada dels paràgrafs sigui equilibrada. De fet, hi ha autors com Bronckart (1985) que consideren tots aquests elements tipogràfics com a organitzadors textuals, que ajuden a destacar les parts essencials del text i faciliten la comprensió del missatge.

3.2. El paràgraf

El paràgraf és una unitat pròpia del text escrit en prosa, formada per un nombre variable d'oracions relacionades temàticament i sintàcticament. Un sol paràgraf pot constituir un text, però el més habitual és que un text estigui format per un grup de paràgrafs i, per tant, que el paràgraf funcioni com a subunitat textual, com a unitat intermèdia entre l'oració i el text complet. És una unitat bàsica per organitzar els escrits en una determinada estructura comunicativa, és a dir, per donar-los coherència. Té gran importància sobretot en textos poc extensos, on no hi ha subdivisions de rang superior (capítols, apartats, etc.) que ajudin a l'organització.

El paràgraf ajuda a estructurar el text a qui l'escriu i facilita la comprensió del text a qui el llegeix, ja que una pàgina organitzada en paràgrafs predisposa més a la lectura que una que no ho estigui. A més, simplifica el seguiment del fil del text al lector i li indica si l'escrit avança cap a un nou tema. Funciona, doncs, com a unitat visual i com a unitat significativa.

3.2.1. El paràgraf com a unitat visual

No hi ha establerta una mida idònia de paràgraf, però –sobretot en textos no literaris– la tendència és no fer-los gaire extensos i equilibrar-ne la llargada, de manera que no hi hagi grans desproporcions entre uns i altres en el mateix text. Per exemple, quan un punt d'un escrit és complex i es necessiten més frases per desenvolupar-lo, pot ser que el paràgraf es faci molt llarg i descompensi visualment l'escrit. En aquest cas convé dividir-lo en dos, ajudant el lector amb un marcador discursiu a l'inici del següent, que li indiqui que continua el mateix tema.

També pot ser que hi hagi un desequilibri voluntari en la llargada dels paràgrafs responnent a alguna finalitat. És freqüent trobar paràgrafs molt breus, d'una o dues línies, amb la intenció d'emfasitzar alguna idea, de cridar l'atenció del lector en un punt determinat o també amb funció de nexa per passar d'una idea a una altra.

En textos de creació literària l'ús de paràgrafs breus o llargs és molt més subjectiu. Així, trobem força exemples d'autors que utilitzen l'impacte visual del paràgraf llarg, sense espais blancs a la pàgina, per afavorir la sensació de complicació de l'acció, de no-resolució de situacions difícils i intricades, o per remarcar que no hi ha pauses en l'acció o en el pensament dels personatges. També hi ha casos en què s'usa

el paràgraf breu per remarcar el contrari, és a dir, la simplicitat de les accions o pensaments dels personatges.

3.2.2. *El paràgraf com a unitat significativa*

A més de l'aspecte visual, perquè un grup de frases constitueixi un paràgraf han de mantenir entre si una relació temàtica i sintàctica més estreta que amb les oracions del paràgraf anterior o del següent.

Cada paràgraf conté una idea central, ja sigui de manera explícita o sobreentesa. Si hi és explícita es troba expressada en una oració, anomenada **oració temàtica**, i la resta de frases del paràgraf es refereixen directament a la idea principal presentada en aquesta oració. Si la idea central del paràgraf és sobreentesa, totes les frases que el componen es relacionen entre elles temàticament.

L'oració temàtica indica als lectors el tema del paràgraf i el limita, o sigui, declara què se'n dirà. Pot ocupar bàsicament tres posicions. La col·locació més habitual és a principi de paràgraf, seguida d'altres oracions secundàries que la desenvolupen mitjançant detalls, dades, raonaments, etc:

Hi ha dos tipus fonamentals de vasos, les artèries i les venes. Per les artèries es distribueix la sang que des del cor irriga tots els teixits (capil·lars arterials) i per les venes es recull la sang (capil·lars venosos) de tots els teixits per tornar-la fins al cor.

També la podem trobar a l'interior del paràgraf; llavors, la primera part actua com a preàmbul de la idea central i el que segueix a l'oració temàtica n'és una prolongació o desenvolupament. Per últim, pot ocupar la posició final del paràgraf, resumint o deduint el contingut de les oracions anteriors.

Tenint en compte que l'estructura més habitual és la que comença amb l'oració temàtica, es poden considerar dos **models de paràgraf**: els tancats, que comencen amb l'oració temàtica, seguida de les oracions secundàries que la desenvolupen, i l'oració de cloenda; i els oberts, que permeten fàcilment una ampliació perquè no tenen oració de cloenda.

3.3. La progressió temàtica

Qualsevol text, per ser coherent, ha de partir d'una informació i anar-ne aportant de nova a mesura que avança (regla de progressió). Això implica que a cada oració hi ha una informació coneguda (**tema**) i una de nova (**rema**). Per exemple, en l'oració *Ahir vaig anar a un concert del John Zorn*, si desconeixem la situació en què s'ha emès el missatge, no podrem determinar amb certesa què és tema i què és rema. Però si aquesta oració és la resposta a la pregunta d'un interlocutor que s'interessa per *quan* vam anar al concert, podrem dir que el rema és *ahir*.

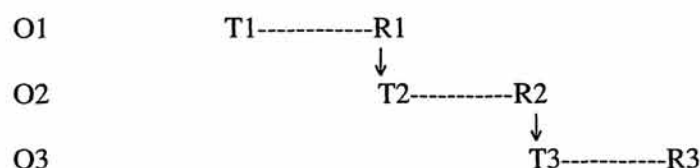
És freqüent que el subjecte coincideixi amb el tema i el predicat amb el rema. Ara bé, determinar el que en una oració és informació nova o és informació coneguda depèn sempre del context en què s'insereixi.

Així doncs, els elements que serveixen de punt de partida a un missatge, a partir dels quals progressa la informació, constitueixen el tema; en canvi, els elements nous que s'aporten per fer avançar la informació constitueixen el rema. De tota manera, la dicotomia tema-remà no és una dicotomia estàtica en el sentit de poder establir sempre clarament en un text què és informació nova i què és informació coneguda, perquè sovint trobem elements que no pertanyen clarament ni a l'un ni a l'altre. És per això que resulta més rendible parlar d'elements remàtics, elements temàtics i elements de transició.

Partint d'aquestes consideracions, podem definir els tres tipus de progressió temàtica que s'acostumen a alternar en els textos per fer avançar la informació:

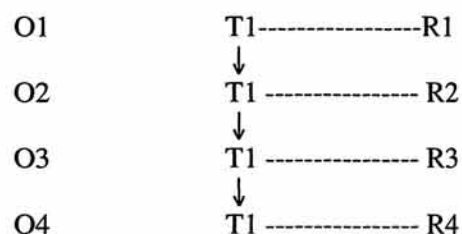
- **Progressió lineal:** es dona quan un o més elements remàtics d'una frase passen a ser tema o element temàtic de la frase següent. Exemple:

El Xavier s'ha comprat un disc. (El disc) És, evidentment, del John Zorn. Aquest músic ha
T1 R1 T2 R2 T3
actuat més d'un cop a Barcelona.
R3

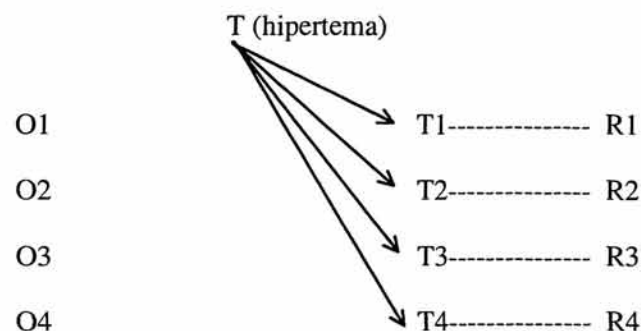
- Progressió amb **tema constant**: es dona quan un mateix tema apareix a cada oració com a base de nous remes, de successives aportacions de nova informació. Exemple:

La Laia ha sortit de casa a les nou, (la Laia) ha agafat l'autobús davant de casa, (la Laia)
T1 R1 T1 R2 T1
s'ha assegut just darrere el conductor i (la Laia) s'ha posat a llegir el diari.
R3 T1 R4

- Progressió amb **tema derivat**: es dona quan del tema o del rema d'una oració neixen els temes de les frases següents. D'aquest tema o rema se n'acostuma a dir **hipertema** i pot ser que no sigui un element lingüístic present en el text, sinó que sigui deduït per raonament. Exemple:

Tot l'alumnat va mobilitzar-se per al viatge de fi de curs. Uns van anar a parlar amb l'agència
T (hipertema) T1 R1
de viatges, altres van organitzar el nou número de la revista, altres van dissenyar una samarreta
T2 R2 T3 R3
per vendre-la i fer uns quants calerons (...) i els que dominaven les xarxes informàtiques van
T4
buscar-hi tota mena d'informació sobre les possibles destinacions.
R4

La progressió temàtica d'un text es pot analitzar a diversos nivells. Començant per l'oracional, podem detectar què és tema i què és rema en una oració simple, o què ho és en una oració subordinada respecte de la principal. Dins d'un paràgraf, podem analitzar la progressió temàtica entre les diverses oracions que el componen. Entre paràgrafs, podem veure com progressa el tema principal del text. I, finalment, podem concloure quin tipus de progressió temàtica domina un text, sense concretar-ho ni per oracions ni per paràgrafs.

Tot i que podem dir que, per exemple, la progressió constant és molt característica de les narracions en primera persona, o que la lineal és molt freqüent en les descripcions, la majoria de textos combina i alterna els tres models bàsics de progressió.

3.4. El text com a procés

Com hem assenyalat anteriorment, un altre punt de vista sobre la coherència és el que l'estudia dins del procés dinàmic de comunicació. En aquesta línia d'investigació, l'interès se centra en les operacions cognitives que efectuen l'emissor i el receptor per produir i interpretar el text.

Des d'una concepció estàtica, la coherència textual és una propietat ubicada en el text mateix i és definida per les relacions que un analista pot establir entre els mots i les oracions del text. Però, des d'una visió dinàmica, la coherència és un intent de dotar de sentit un discurs en un intercanvi comunicatiu. L'emissor fa l'esforç de traduir en paraules i en relacions de tipus sintagmàtic (sintaxi, cohesió) les idees que apareixen a la seva ment, probablement organitzades d'una manera diferent a la que utilitzarà per explicar-les amb el llenguatge verbal. I, malgrat tot, aquest emissor, especialment en un discurs complex, no té cap certesa que el receptor arribarà a comprendre realment el que ell li vol transmetre.

Per la seva part, el receptor fa el camí d'interpretació del text que, com sovint s'ha dit, és de fet una *re-creació* del significat. Així, la coherència, més que en el text mateix, és construïda en la ment dels interlocutors:

“La coherència d'un text és en la continuïtat de sentits desvetllats pel text en la ment del receptor.” (Beaugrande i Dressler, 1981)

Segons l'anomenada “Teoria de la pertinència” (Sperber i Wilson, 1986), la interpretació dels discursos és una operació encaminada a dotar de sentit els missatges amb el mínim cost de processament. La ment humana, com a mecanisme cognitiu, té per finalitat millorar al màxim la informació de què disposa sobre l'entorn –i que li permet de sobreviure–, esmerçant-hi el mínim esforç. I el criteri que la ment segueix per incorporar una informació que li arriba és que aquesta informació resulti pertinent, és a dir, que la reconegui i que tingui un interès. Una informació nova resulta pertinent quan, posada en contacte amb altres informacions arxivades prèviament, provoca l'aparició de noves idees que hi estan relacionades, i que no eren contingudes amb anterioritat ni a la ment ni necessàriament al missatge que hi havia arribat.

El principi de pertinència es demostra molt poderós per explicar el funcionament cognitiu de la comunicació humana. En la interpretació de qualsevol intercanvi lingüístic es produeix, en primer lloc, la descodificació fonològica, sintàctica, lèxica, etc. Però aquestes operacions, que es realitzen d'una manera automàtica, no impliquen la comprensió del missatge ni la seva incorporació a les estructures mentals. Perquè això es produeixi cal una segona part, anomenada *inferència*, que posarà en relació els significats del missatge descodificat amb les informacions de què el receptor disposa sobre el context i que li permetran de donar-li un sentit complet. (El context es concep cognitivament com tota la informació que s'emmagatzema a la ment, relativa tant a l'entorn immediat com a tots els coneixements culturals, experiencials, acadèmics, etc. acumulats al llarg de tota la vida.)

El procés d'inferència també actua en aspectes interpretatius relatius al codi mateix, com ara la desambiguació i la referencialització. Vegem-ne un parell d'exemples:

(1) *Anem al banc!*

(2) *En Josep Maria ha comprat La Vanguardia.*

En el primer cas, ja l'enunciat conté el mot polisèmic *banc*, que cal desambiguar per poder interpretar la intenció de l'emissor. Per a això, el receptor posarà en joc els seus coneixements contextuals. Si els dos interlocutors són en un parc públic, és probable que el receptor, aplicant el principi del mínim cost de processament, infereixi que l'emissor es refereix a *seure en un banc*, informació altament pertinent en aquest entorn. Podria ser, però, que l'emissor volgués referir-se a *anar a treure diners en una entitat bancària*. En aquest cas, el receptor hauria de fer una segona inferència, fins arribar a interpretar el missatge tal com l'emissor havia pretès. També podria ser que aquest enunciat remetés a alguna experiència compartida pels dos interlocutors i que, pronunciat entre ells, tingués un valor especial de broma, de retret, etc., al qual s'arribaria sempre a partir del pressupòsit que el sentit que es vol comunicar resulta pertinent d'acord amb la informació de què disposa el receptor.

En el segon cas, caldrà aclarir qui és la persona a qui s'anomena *Josep Maria* i què significa *comprar La Vanguardia*. La inferència més immediata és que un individu ha comprat un exemplar d'un diari. Si la persona en qüestió fos especialment rica, podria haver-hi una altra interpretació que requeriria inferències suplementàries: en Josep Maria hauria comprat l'empresa del diari *La Vanguardia*. El cas és que una o altra referencialització de noms propis dependria d'un conjunt complex de suposicions sobre el context que el receptor hauria de tenir accessibles, començant pel sentit mateix de produir un enunciat d'aquesta mena. Efectivament, el fet que algú hagi comprat un exemplar d'un diari és ben irrellevant si no es posa en una situació que li doni pertinència (p. ex., responent a la pregunta: *Saps què fan, avui, al cinema?*). Si no, davant d'algú que, inesperadament, pronunciés aquest enunciat, el receptor podria pensar que és absurd i, lògicament, en una aplicació perfecta del principi de pertinència, abandonaria qualsevol intent posterior d'interpretació.

4. LA COHESIÓ

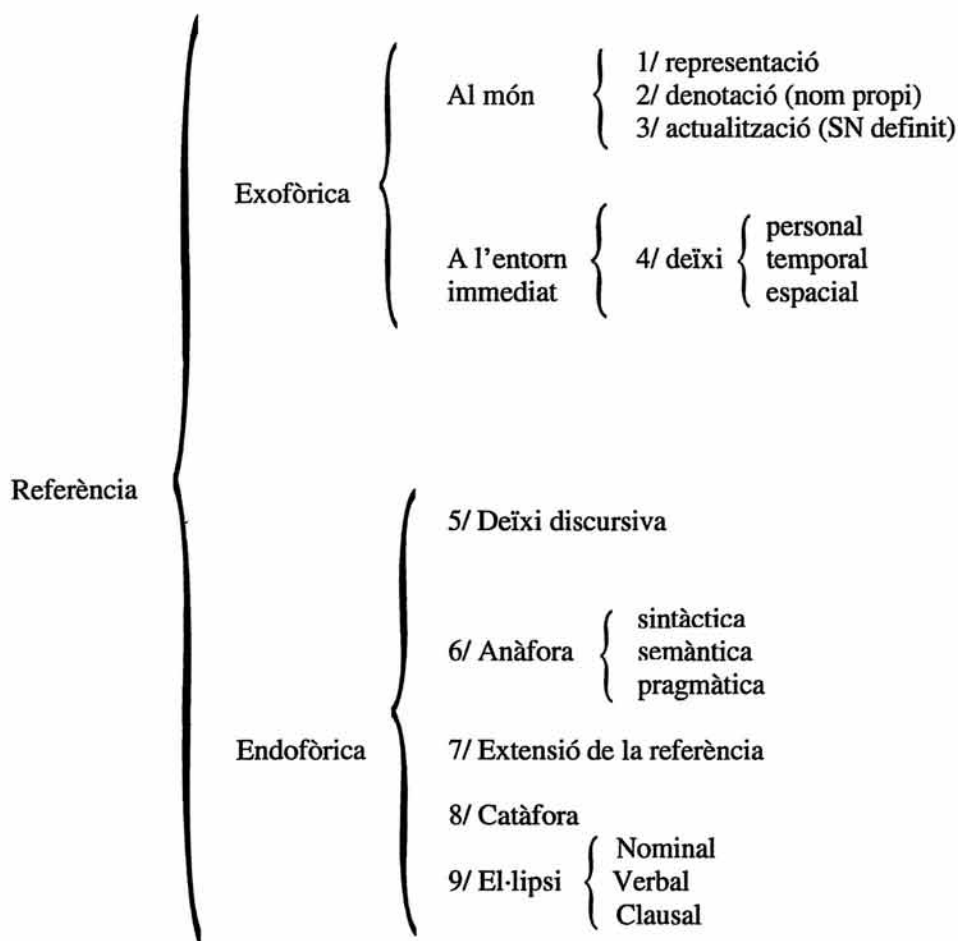
La cohesió textual és la propietat per la qual hi ha uns lligams entre els diversos elements de la manifestació lineal del text: sintagmes, oracions, paràgrafs, etc. Aquests lligams reflecteixen el desenvolupament informatiu del text i es materialitzen en unitats i relacions sintàctiques i semàntiques. És, doncs, la propietat més gramatical del text.

La coherència és una propietat global, d'estructuració de la informació a nivell macro i, en canvi, la cohesió és una propietat de la concreció lingüística del text en unes seqüències de mots i frases i de relació entre les unitats sintàctiques i semàntiques a nivell micro.

Els fenòmens de cohesió es poden classificar en tres grans grups: la referència, la connexió i la cohesió lèxica, tot i tenint en compte que hi ha una part de la cohesió lèxica que també quedaria inclosa en la referència.

4.1. La referència

La referència és la remissió d'un element lingüístic A a un altre element B, de manera que A només pot interpretar-se pel coneixement de B (*Posa les olives en un plat i talla-les a rodanxes*). Si B és dins del text, A és una forma de *repetició* o *substitució* del sentit en el text i la referència s'anomena **endofòrica**. D'altres vegades, l'element B és fora del text i llavors la referència s'anomena **exofòrica**. El quadre següent il·lustra tots els tipus de relacions referencials:

1/ La **representació** ens remet, mitjançant les paraules anomenades lèxiques o plenes, a conceptes de la realitat que nosaltres relacionem amb unes etiquetes determinades. Per exemple, de l'objecte que usem per obrir una porta en diem "clau".

2/ Els **noms propis** són denotatius perquè es refereixen a elements individuals. Per això solen utilitzar-se en singular i no acostumen a dur complements. A més, també estan dotats d'una certa funció deíctica, perquè assenyalen un ésser que només es pot identificar en funció dels interlocutors i de la situació concreta.

3/ L'**actualització** o **definització** és la presentació d'un element nominal identificat pels interlocutors, mitjançant l'acompanyament de l'article definit o un adjectiu demostratiu o possessiu (*He dut el gat al veterinari*).

4/ La **deïxi** és la referència al context en què es produeix l'enunciat mitjançant uns mots que tenen una funció indicativa, assenyaladora. Estan directament relacionades amb la creació del subjecte discursiu, i amb les coordenades bàsiques de l'enunciació, el *jo- ara-aquí*. Per això les principals formes de deïxi són la **personal**, la **temporal** i l'**espacial**. Alguns autors hi afegixen la **social**, que es refereix als tractaments honorífics (*tu, vós*). En general, la deïxi abunda en textos molt lligats a la situació comunicativa concreta, com són els textos conversacionals (vg. l'apartat sobre la deïxi del text núm.10 *La bella dona*).

. La deïxi personal és la que es relaciona amb els participants en l'acte comunicatiu i s'expressa bàsicament mitjançant els pronoms personals febles i forts de primera, segona i tercera persona, però també amb els demostratius i els possessius (*jo, casa meva, etc.*).

. La deïxi temporal relaciona els enunciats amb un temps determinat i s'expressa mitjançant adverbis i locucions i sintagmes adverbials (*ahir, aleshores, ara, etc.*).

. La deïxi espacial relaciona els enunciats amb el lloc en què es produeixen, presenta tres graus de distància relacionats amb les tres persones i s'expressa mitjançant els pronoms demostratius i els adverbis i locucions adverbials de lloc (*aquí, ací, allí*).

5/ La **deïxi discursiva** es refereix al text mateix, ja que parteix de la idea que el text que s'ha dit, o el que ha de venir, és ja present a l'entorn comunicatiu i susceptible, per tant, de ser assenyalat (*com hem dit abans, en el proper capítol...*). Aquest tipus de deïxi pot ser **anafòrica** o **catafòrica**, segons que faci referència al que ja s'ha dit o al que s'ha de dir.

6/ L'**anàfora** és la manifestació de la regla de repetició de Charolles (vegeu pàg. 10). Pot ser sintàctica, semàntica o pragmàtica. La **sintàctica** es realitza per procediments sintàctics, com l'ús de pronoms personals forts i febles i pronoms possessius de tercera persona, i de pronoms demostratius (*No he vist en Joan aquest matí ni tampoc n'he sentit parlar*). La **semàntica** es produeix quan la substitució es fa mitjançant l'ús de sinònims, hipònims o hiperònims (*Aquesta senyora no havia passat per aquí anteriorment. És la primera vegada que veig una dona com aquesta*). Finalment, l'anàfora **pragmàtica** és també una substitució lèxica, però no per motius semàntics, sinó pel nostre coneixement del món. Vegeu l'exemple següent:

M. del Mar Bonet realitzà un concert la nit passada. La cantant oferí una selecció de les seves cançons més clàssiques.

En aquest cas, s'ha pogut fer la substitució del nom propi per *la cantant* perquè tothom sap que aquest és l'ofici de la persona esmentada.

7/ L'**extensió de la referència** es produeix quan una paraula es refereix a tota una oració o fragment de text. És el cas ben freqüent del pronom *ho* o *això*, que es refereixen a tota l'oració anterior.

8/ La **catàfora** és la referència a elements que encara no han aparegut en el text. És freqüent en la deïxi discursiva (*com veurem en el capítol següent*), i en algunes oracions de relatiu substantivades (*El que us volia dir és que paréssiu atenció un moment*).

9/ L'**el·lipsi** és també una forma de referència i potser el procediment de cohesió més utilitzat. De fet, en molts casos, es tracta d'una substitució per zero, com diu Halliday (1976).

4.2. La connexió

La connexió és la relació de significat que s'estableix entre dues o més unitats contigües B i C i que pot explicitar-se per mitjà d'un element lingüístic A, el connector, de manera que A només adquireix plena interpretació per la relació entre les unitats de sentit B i C connectades, o per la relació entre aquestes i el coneixement del món. És la concreció de la quarta regla de Charolles: perquè un text sigui coherent cal que els fets estiguin relacionats entre si i en el món real o imaginari representat.

La principal diferència entre la referència i la connexió és que la primera s'estableix entre dos elements, mentre que a la segona entren en joc tres elements. A més, la referència se sol fer a través d'un element buit de significat i la connexió, en canvi, es fa a través d'un element -el connector- que, per si sol, aporta una pista significativa de la relació entre les proposicions connectades.

De tota manera, en moltes ocasions, el connector no és necessari. Dues oracions poden estar relacionades implícitament, sense necessitat que cap element concret indiqui el tipus de relació existent. Per exemple a les dues oracions *L'ordinador no va, està mal endollat*, hi ha una relació causal, sense que cap *perquè* sigui explícit. En aquests casos, és el receptor qui indueix el tipus de relació que s'ha establert.

Pel que fa a les unitats connectades, aquestes poden ser sintagmes, oracions simples i compostes i paràgrafs, és a dir, des dels nivells més microestructurals fins als més macroestructurals. Fins i tot poden enllaçar oracions independents amb el context extralingüístic.

Les gramàtiques tradicionals ja havien tractat aquest punt des dels capítols dedicats a les preposicions, les conjuncions i els adverbis. La lingüística textual dóna compte d'aquests elements gramaticals des d'una perspectiva més àmplia, que és la de l'organització del discurs. Per això els criteris de classificació no són únicament gramaticals, sinó que també poden ser cognitius o semàntics. Així, a partir dels autors que han tractat els connectors, podem distingir tres tipus diferents de classificacions.

1/ Sintàcticament, els connectors poden ser coordinants, interordinants o subordinants.

a/ Els connectors **coordinants** uneixen unitats equivalents, per suma o exclusió (*Hem pujat a una muntanya molt alta i des d'allà es veia una vista meravellosa*).

b/ Els connectors **interordinants** uneixen elements que són independents, però que no queden al mateix nivell (com és el cas de les oracions adversatives, concessives, il·latives, consecutives, causals, finals, condicionals i comparatives: *Encara que vinguin diversos dies de festa, no sortirem*).

c/ Els connectors **subordinants** estableixen una relació de supeditació d'una clàusula respecte a l'altra (com a les oracions substantives, adjectives i adverbials de temps, lloc i mode: *Quan creixis, podràs sortir de nit*).

2/ Des del punt de vista del mode d'organització cognitiva dels continguts, Schneuwly (1989) els divideix en:

a/ **dialèctics**, que tradueixen una organització lògica (*perquè, doncs, si, però...*).

b/ **espaciotemporals**, que reflecteixen una organització en l'espai i el temps, la qual cosa succeeix especialment en textos descriptius i narratius (*quan, a mig matí, a la dreta...*).

c/ **metatextuals**, que es refereixen al discurs, n'assenyalen les parts i indiquen el progrés en la informació. Abunden especialment en textos expositius (*per exemple, és a dir, en resum*) i coincideixen, en part, amb la deixi discursiva (*com veurem en el capítol següent, abans hem dit...*). Són, per tant, elements de referència i connexió alhora. Es poden subdividir en diversos grups:

- . **Exemplificació-detall** (*així, per exemple...*).
- . **Aclariment-continuació** (*en altres paraules, efectivament, per cert...*).
- . **Resum-conclusió** (*en conclusió, en poques paraules, com he estat dient...*).
- . **Represa** (*com deia, tornant al nostre tema...*).
- . **Exclusiu** (*en cap cas, al contrari, en lloc de...*).
- . **Temporalitat-espacialitat interna** (*abans, en aquest moment, finalment...*).

En relació amb els connectors metatextuals, també trobem els **marcadors discursius**, estudiats per D.Schiffrin (1987), que serveixen, especialment al discurs oral, per segmentar diverses unitats de parla o per indicar funcions pragmàtiques com l'inici del text, la interrupció, la presa de la paraula, etc. (*bé, vull dir, saps?, eh?...*).

3/ Semànticament, T.A. Van Dijk (1984) ha dividit els connectors segons el tipus de significat que aporten a la relació entre els elements que uneixen. Hi podem distingir quatre grups:

a/ la **conjunció** o addició (*i, doncs, i encara...*).

b/ la **disjunció**, que indica una relació excloent (*o, ni...ni, ja sigui...ja sigui...*).

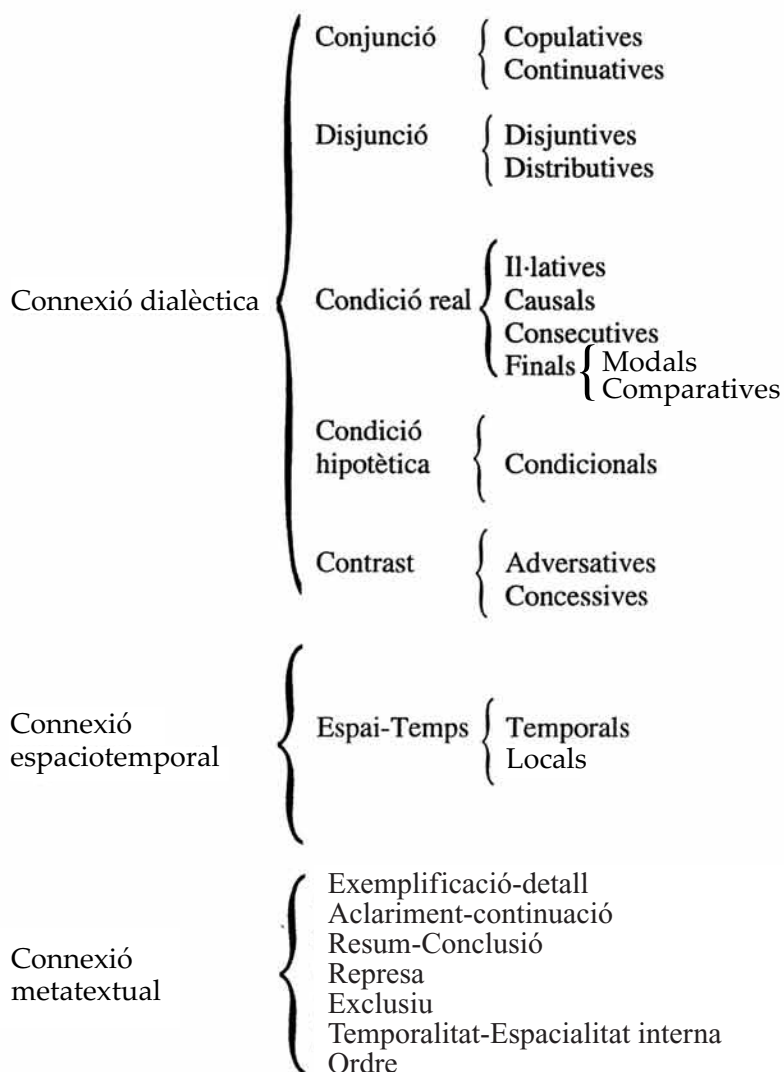
c/ la **condició**, que expressa dependència entre els fets expressats i pot ser:

. Real (la dependència es dona en el món real: *per tant, perquè, com que...*).

. Hipotètica (la dependència es produeix en un món alternatiu : *si*).

d/ el **contrast**, en què el connector indica que els fets expressats contrasten amb les expectatives de l'emissor (*però, encara que...*).

Si unim la classificació semàntica i la cognitiva, amb la classificació sintàctica d'oracions coordinades, interordinades i subordinades, tindrem el següent quadre-resum (J.M.Castellà, 1992):

Cal tenir en compte que, d'una banda, aquesta classificació no inclou els connectors buits de significat com la conjunció completiva *que* o els pronoms relatius (que també són referents) i que, d'altra banda, alguns connectors poden tenir més d'un significat, com per exemple la conjunció *i*, que pot ser copulativa, continuativa, adversativa, causal, etc.

4.3. La cohesió lèxica

La **cohesió lèxica** és el lligam que mantenen entre si els lexemes del text. És el ventall de relacions semàntiques i pragmàtiques, que s'estableixen entre els elements lèxics. Està relacionada amb totes les regles de coherència del text de Charolles, ja que serveix per anar reiterant els lexemes, sense que s'hagi d'utilitzar sempre la mateixa paraula i per establir el tema i els subtemes del text, amb els quals el discurs va progressant. D'altra banda, pel mateix contingut dels mots, aquests es relacionen els uns amb els altres i no poden ser contradictoris.

La cohesió lèxica es manifesta bàsicament, com ha indicat Halliday (1976), per la **reiteració** i per la **col·locació**.

a/ La **reiteració** es presenta lligada a la referència endofòrica, ja que consta de la pura repetició i la substitució per identitat referencial semàntica. Comprèn els sinònims, la hiponímia i la hiperonímia, així com els noms generals, que poden ser substituïts de moltes paraules (*persona, gent, cosa, fet, objecte...*).

b/ La **col·locació** es refereix a les relacions entre paraules de significat proper, però no equivalent. Poden ser relacions de metonímia (la part d'una cosa, com per exemple la relació existent entre *arbre* i *fulla*) o antonímia (els contraris, com per exemple: *Els homes poden ser llestos, però les dones són més astutes i pràctiques*), o simplement es pot produir l'associació semàntica, pel fet de tractar-se de paraules que pertanyen al mateix entorn significatiu (per exemple, els diversos noms de fruites que podem trobar en un mercat). De fet, el tema del text es va dibuixant per l'acumulació de paraules que pertanyen a un mateix camp. D'altres vegades, però, els mots es connecten pragmàticament, perquè el nostre coneixement del món ens permet associar unes paraules, que en principi no tenen cap relació semàntica (així, per exemple, no n'hi ha entre els esquimals i els óssos polars, però el nostre coneixement del món ens permet associar-los al mateix entorn). Per descomptat, les paraules han de ser compatibles semànticament i pragmàticament.

Cal dir que mentre la **reiteració** és un fenomen més lligat a la sintaxi o a l'estilística, la coherència obtinguda per la **col·locació** és de caràcter més profund i és un reflex de les relacions que existeixen en la realitat.

Les dues manifestacions de la cohesió lèxica permeten la formació del que s'anomenen **cadena nominatives** (Bernàrdez, 1982). Aquestes són la successió en un text d'una quantitat de paraules que mantenen entre elles relacions semàntiques i pragmàtiques, ja siguin de reiteració o de col·locació.

Així, per exemple, en el següent text, hi ha tota una cadena de paraules que pertanyen al món de la casa: *casa, porxo d'entrada, interior de la casa, porta* (relacions semàntiques de metonímia), *lloc segur* (nom general); i n'hi ha una altra composta per paraules que estan relacionades amb la violència i les seves conseqüències: *ventar un cop, garrot, agafar-la abans no caigués, aguantar-la dreta* (relacions pragmàtiques). Les dues cadenes ens serveixen per dibuixar el tema i fer progressar la narració:

L'hauria espifiada per mig minut si hagués esperat a ser dins de casa. Però la foscor del porxo de l'entrada era un lloc segur, tan segur com l'interior de la casa. Quan ella estava dreta davant de la porta, esperant que ell obrís, li ventà un sol cop amb el garrot. Va agafar-la abans que no caigués i la va aguantar dreta amb un braç mentre entrava i tancava la porta des de dins.

(Fredric Brown, *Malson en groc*, 1961)

5. RECURSOS ESTILÍSTICS

Les propietats bàsiques del text són l'adequació, la coherència i la cohesió. Però dos textos que comparteixin un mateix context i una mateixa macroestructura poden ser radicalment diferents a causa dels recursos estilístics utilitzats.

L'estil d'un text pot ser considerat com la utilització individual i creativa dels recursos de la llengua, dintre d'una varietat, un gènere i un propòsit (Enkvist, Spencer & Gregory, 1974). És a dir, de totes les possibilitats de la llengua, cada persona en tria unes per sobre d'unes altres, segons la seva intenció i el seu propi gust. Segons Stendhal, l'estil consisteix d'afegir a un pensament donat tots els recursos calculats per causar l'efecte que el pensament ha de produir.

Des del punt de vista del receptor, l'estil d'un text depèn de la relació entre les freqüències dels seus elements lingüístics i les freqüències d'aquests mateixos elements en altres textos similars.

Els aspectes analitzables són tant el lingüístic com el composicional. El primer es refereix als contextos fonètic, fonològic, morfològic, sintàctic i lèxic, i a la puntuació. El segon té relació amb l'ordre dels mots, la distribució de paràgrafs i la disposició tipogràfica.

En general, la meta de l'anàlisi estilística és fer un inventari d'allò que anomenaríem indicadors d'estil i donar una explicació sobre el seu desenvolupament contextual. Considerarem **indicadors d'estil** aquells elements que, per la seva freqüència, destaquen més en un text perquè són els causants de l'efecte que el text produeix. Els més comuns són l'amplitud i complexitat de l'oració (abundància de frases llargues o curtes), les categories gramaticals predominants, la tria de lèxic i les figures retòriques utilitzades.

Un mateix autor pot tenir estils totalment diferents en moments diversos de la seva producció. Un cas paradigmàtic d'això el representa l'escriptor Quim Monzó. Els seus primers contes eren plens de frases molt llargues, carregades d'adjectivació, subjectivisme i figures retòriques, mentre que els contes de la seva última època presenten un gran despullament i sintetisme. Tot i que la intenció i la temàtica no ha canviat gaire, l'efecte produït és ben diferent.

L'estil, a més, es relaciona amb els diferents tipus de text. Així, per exemple, en els textos instructius s'usa l'oració impersonal o la forma imperativa, les frases són curtes i el lèxic és molt precís. En canvi, els textos argumentatius tendeixen a la subordinació, la frase llarga i l'ús de substantius abstractes. Cada tipus de text comporta unes mínimes característiques lingüístiques, que ja hem descrit en l'apartat corresponent de les tipologies, les quals en determinen la base estilística. A aquesta base estilística comuna s'hi poden afegir molts altres trets particulars que estableixen unes diferències ben marcades entre els textos.

Finalment, l'estil s'associa principalment als textos literaris perquè en general aquests textos presenten una selecció lingüística més acurada i, en alguns casos, posseeixen una dimensió estètica remarcable, que és producte de la freqüència d'unes determinades figures retòriques o d'una particular tria lèxica. Es pot veure en el comentari d'alguns textos, com *Petita escena nocturna* d'Enric Casassas i *Vida privada* de J.M. de Sagarra. No obstant això, també podríem trobar molts altres textos literaris en què s'utilitza un llenguatge volgutament col·loquial amb vulgarismes i falles de cohesió. Aquest fet es dona perquè la literatura és la imitació d'un acte de parla que, en moltes ocasions, vol ser un fragment de la realitat. Per aquest motiu, podem trobar tots els registres en la literatura. I, precisament, l'estil consistirà en la tria conscient dels components lingüístics que més fidelment puguin reproduir la intenció calculada de l'escriptor.